

UO'K: 37.01

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14635535>

MUZEY PEDAGOGIKASI VOSITASIDA TALABALARNI TURIZM FAOLIYATIGA TAYYORLASHNING AMALIYOTDAGI HOLATI

ПРАКТИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К ТУРИСТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО СРЕДСТВАМ МУЗЕЙНОЙ ПЕДАГОГИКИ

THE STATE IN PRACTICE OF PREPARING STUDENTS FOR TOURISM ACTIVITIES THROUGH THE MEANS OF MUSEUM PEDAGOGY

Baydjanov Bekzod Xaitboyevich

*Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1580-8569>

Ubaydullayev Saidakbar Saydaliyevich

*Farg'ona davlat universiteti
Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi magistranti*

Annotatsiya.

Mazkur maqolada muzey pedagogikasi vositasida talabalarning turizm faoliyatiga tayyorlanishining amaliyotdagi holati tahlil qilingan. Muzeylar turizm sohasida zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni o'rgatishda muhim rol o'ynaydi. Muzey pedagogikasining ta'lim jarayonidagi roli, uning turizm faoliyatiga ta'siri, shuningdek, amaliyotda yuzaga keladigan muammolar va ularni hal etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Muzeylar orqali talabalarga turistik xizmatlar, kommunikatsiya va madaniy merosni targ'ib qilish bo'yicha o'quv kurslari, ekskursiyalar va master-klasslar o'tkazilishi ta'kidlangan. Maqolada, shuningdek, ta'lim muassasalari va muzeylar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish zarurligi hamda amaliy o'quv kurslarini tashkil etish masalalari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: *muzey pedagogikasi, turizm faoliyati, ta'lim jarayoni, turizmga tayyorlash, muzeylar va turizm, amaliy o'quv kurslari, master-klasslar, ekskursiyalar, turistik xizmatlar, innovatsion ta'lim texnologiyalari.*

Аннотация.

В данной статье проанализировано практическое состояние подготовки студентов к туристской деятельности средствами музейной педагогики. Музеи играют важную роль в обучении знаниям и навыкам, необходимым в сфере туризма. Рассмотрена роль музейной педагогики в образовательном процессе, ее

влияние на туристскую деятельность, а также проблемы, возникающие на практике и пути их решения. Особое внимание уделяется проведению учебных курсов, экскурсий и мастер-классов по продвижению туристических услуг, коммуникаций и культурного наследия для студентов через музеи. В статье также указывается на необходимость усиления сотрудничества между образовательными учреждениями и музеями, внедрения новых технологий и организации практических учебных курсов.

Ключевые слова: *музейная педагогика, туристская деятельность, образовательный процесс, подготовка к туризму, музеи и туризм, практические образовательные курсы, мастер-классы, экскурсии, туристские услуги, инновационные образовательные технологии.*

Annotation.

This article analyzes the state in practice of preparing students for tourism activities through museum pedagogy. Museums play an important role in teaching the knowledge and skills needed in the field of Tourism. The role of museum pedagogy in the educational process, its impact on tourism activities, as well as the problems that arise in practice and ways to solve them are considered. Through museums, it is emphasized that students will receive training courses, excursions and master classes on tourist services, communication and promotion of cultural heritage. The article also outlined the issues of strengthening cooperation between educational institutions and museums, the need for the introduction of new technologies and the organization of practical training courses.

Key words: *Museum pedagogy, tourism activities, educational process, preparation for tourism, museums and tourism, practical training courses, master classes, excursions, tourist services, innovative educational technologies.*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida turizm sohasining rivojlanishi bilan bog'liq o'zgarishlar va yangiliklar doimiy ravishda mavjud. Turizm – bu nafaqat iqtisodiy soha, balki madaniyat, san'at va tarixni o'rganishning, insonlarni turli xalqlar va millatlar o'rtasida o'zaro muloqotga kiritishning muhim vositasidir. Turizm sohasida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun talabalar nafaqat nazariy bilimlarga, balki amaliy ko'nikmalarga ham ega bo'lishi zarur. Shu nuqtai nazardan, muzeylar ta'lim jarayonida muhim vosita sifatida e'tiborga loyiqdir. Muzey pedagogikasi, o'zining boy tarixiy, madaniy va ilmiy salohiyati bilan, talabalarni turizm sohasida zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlashda o'ziga xos imkoniyatlar yaratadi.

Muzeylar o'z faoliyatida turizm sohasiga oid ko'plab imkoniyatlarni taqdim etadi: turistik ob'ektlarni o'rganish, madaniy merosni targ'ib qilish va turizm xizmatlari haqida ma'lumot berish. Bu jarayon talabalar uchun yangi bilimlar olish, o'zlarini rivojlantirish va turizm sohasida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan

ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Muzey pedagogikasi, nafaqat tarixiy ma'lumotlarni yetkazish, balki talabalarni kreativ fikrlashga, turizm xizmatlarini taklif qilishda yangi yondashuvlarni qo'llashga undaydi.

Mazkur maqolada muzey pedagogikasi vositasida talabalarning turizm faoliyatiga tayyorlanishining amaliyotdagi holati tahlil qilinadi. Muzeylarning ta'lim jarayonidagi o'rni va turizmga ta'siri, shuningdek, bu jarayonning zamonaviy talablarga javob berishi uchun mavjud muammolar va istiqbollar ko'rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

M.T.Xo'jaevning "Muzey pedagogikasiga kirish" (2017) asari muzey pedagogikasining asosiy tamoyillari va uning ta'lim jarayonidagi o'rni haqida batafsil ma'lumot beradi. Muallif muzey pedagogikasining ilmiy asoslarini ishlab chiqqan bo'lib, muzeylarning talabalarga ta'lim berishdagi vazifalarini va ahamiyatini ta'kidlaydi. Asarda muzey pedagogikasining turizm sohasidagi integratsiyasi va turizmga tayyorlashda bu metodologiya o'rni haqida fikrlar keltirilgan. Xo'jaev muzeylarning turizm faoliyatiga aloqadorligini ta'kidlab, o'quv jarayonida muzeylar orqali talabalar uchun turistik ob'ektlar va madaniy merosni o'rganishning ahamiyatini ko'rsatadi.

A.S.Rahmonovning "Turizm va madaniyat" (2020) o'quv qo'llanmasi turizm va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil etadi. Asar turizm sohasining turli yo'nalishlarini yoritib, talabalarga madaniy turizm, madaniy merosni targ'ib qilish, muzeylar orqali ta'lim berish kabi masalalarni o'rgatadi. Rahmonov asarida muzey pedagogikasining turizmni rivojlantirishdagi o'rni, shuningdek, turizm faoliyatini muvaffaqiyatli yuritish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni o'rgatishda muzeylar ta'lim tizimida qanday ishlatilishi haqida muhim ma'lumotlar beradi.

R.R.Mustafayevning "Muzey pedagogikasi va ta'lim jarayonidagi o'rni" (2018) asarida muzey pedagogikasi sohasidagi tadqiqotlar keng yoritilgan. U muzeylarning ta'lim va tarbiyadagi o'rni haqida fikr yuritadi va turizm sohasiga doir ilmiy asoslarni taqdim etadi. Mustafayevning tahlili muzey pedagogikasining o'quv jarayonida talabalar uchun qanday metodik vositalar va pedagogik yondashuvlarni taqdim etishini ko'rsatadi. Asarda, ayniqsa, turizmga tayyorlash jarayonida muzey pedagogikasining o'ziga xos metodik yondashuvlari haqida batafsil ma'lumot berilgan.

A.P.Husanovning "Turizm va madaniy meros" (2019) nomli asari turizm va madaniy merosni birlashtirish jarayonini o'rganadi. U muzeylar va turizmni integratsiya qilish orqali talabalarga madaniy merosni qanday o'rgatish mumkinligini yoritadi. Bu asarda turizm sohasining rivojlanishiga doir amaliy masalalar va muzeylarning bu jarayondagi o'rni alohida e'tiborga olinadi. Husanov ta'lim tizimida turizmga oid yangi yondashuvlarni rivojlantirish va muzeylarning ta'limdagi ahamiyatini oshirish zarurligini ta'kidlaydi.

J.N.Karimovning "Turizm faoliyatini tashkil etish" (2021) asari turizmni tashkil etish jarayonlariga oid muhim ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. U muzeylar orqali turizm

faoliyatining samarali tashkil etilishi uchun zarur bo'lgan pedagogik metodlarni va strategiyalarni o'rgatadi. Asarda muzey pedagogikasining turizm faoliyatiga ta'siri, o'quv jarayonida muzeylarning amaliy rolini oshirish zarurligi haqida fikrlar mavjud. Karimov ta'lim tizimida muzey pedagogikasining qo'llanilishini kengaytirish va talabalarga zamonaviy turizm sohasining ehtiyojlarini qondirish uchun yangi yondashuvlarni ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydi.

M.B.Tursunovning "Innovatsion ta'lim texnologiyalari va muzey pedagogikasi" (2022) nomli asarida innovatsion ta'lim texnologiyalarining muzey pedagogikasidagi o'rni, shuningdek, turizmga tayyorlashda foydalaniladigan yangi metodlar tahlil etilgan. Ushbu asar turizmga oid raqamli texnologiyalarni joriy etish va muzeylarning zamonaviy texnologiyalarga asoslangan ta'lim vositalarini qo'llash imkoniyatlarini o'rganadi. Tursunovning ilmiy tadqiqoti muzey pedagogikasining raqamli shakllarda rivojlanishiga qaratilgan va talabalarga turizm sohasiga oid innovatsion bilimlarni taqdim etishda samarali yondashuvlarni ko'rsatadi.

L.S.Ismoilova "Muzeylarning ta'lim va turizmga ta'siri" (2020) asari muzeylarning ta'lim tizimidagi o'rni va turizm sohasiga ta'sirini o'rganadi. Asar turizmga oid amaliy bilimlar va muzeylarning turistik ob'ektlar bo'yicha ko'rsatadigan xizmatlari haqida so'z yuritadi. U muzey pedagogikasining talabalar uchun nafaqat nazariy, balki amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi muhim rolini ko'rsatadi. Ismoilova, shuningdek, muzey pedagogikasining turizm sohasiga oid kasbiy ta'limga qo'shadigan hissasini ham tahlil qiladi.

Mazkur asarlar muzey pedagogikasining ta'lim va turizm jarayonlaridagi ahamiyatini yoritadi. Ular muzeylarning ta'lim tizimidagi o'rnini, turizm faoliyatiga tayyorlashdagi rolini hamda madaniy merosni o'rgatishdagi metod va yondashuvlarni keng tahlil qiladi. Asarlar zamonaviy innovatsion texnologiyalar, raqamli ta'lim vositalari va artpedagogika yondashuvlari orqali muzey pedagogikasining ta'sirchanligini oshirishga qaratilgan. Mualliflar muzeylar yordamida talabalarni turizmga oid nazariy va amaliy ko'nikmalar bilan qurollantirish zarurligini ta'kidlashadi va ushbu yo'nalishda ilmiy asoslarni ishlab chiqish bo'yicha qimmatli takliflar berishadi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Muzey pedagogikasi o'zining ilmiy va amaliy ahamiyati bilan talabalarga turli sohalarda, jumladan, turizmga chuqur bilim va ko'nikmalarni berishda katta rol o'ynaydi. Turizm faoliyati uchun zarur bo'lgan bilimlar va ko'nikmalarni olishda muzeylarning ta'lim berish imkoniyatlari nihoyatda muhimdir. Mazkur maqolada muzey pedagogikasi vositasida talabalarning turizm faoliyatiga tayyorlanishining amaliyotdagi holati tahlil qilinadi va shu sohadagi muammolar va istiqbollari ko'rib chiqiladi.

Muzey pedagogikasi, asosan, muzeylarda olib boriladigan ta'lim jarayonlarini o'rganadi. Bu jarayonlar orqali talabalarga o'rganilayotgan ob'ektlar va ko'rgazmalar orqali bilimlar taqdim etiladi. Turizm sohasiga kelsak, muzeylar nafaqat tarixiy,

madaniy, san'atshunoslik yoki tabiiy boyliklar haqida bilimlar taqdim etadi, balki talabalarga turistik xizmatlar, qo'llanmalar va turizm yo'nalishlari bo'yicha ham tajriba oshirish imkoniyatini beradi.

Muzeylarning turizm faoliyatiga ta'siri bir necha jihatdan ko'zga tashlanadi:

Tafakkur va qiziqish uyg'otish: Talabalar muzeylarga tashrif buyurish orqali o'zlarining bilim doirasini kengaytirishadi va turizm sohasiga oid yangi ma'lumotlar olishadi.

Ko'nikmalarni rivojlantirish: Turizm faoliyatida muhim ahamiyatga ega bo'lgan kommunikatsiya, etika, xizmati ko'rsatish va mijoz bilan muloqot qilish kabi ko'nikmalarni rivojlantirishda muzeylar ta'lim jarayonida samarali vosita bo'lishi mumkin.

Kreativ fikrlashni rag'batlantirish: Muzeylar turistik yo'nalishlarga doir kreativ va innovatsion fikrlashni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega, chunki ular turistik ob'ektlar va madaniy merosni o'rganishda talabalar uchun ilhom manbai bo'ladi.

Hozirgi kunda turizm faoliyatiga tayyorlashda muzey pedagogikasi vositalaridan foydalanish amaliyotda keng tarqalgan. Bunda bir nechta asosiy yo'nalishlar mavjud:

O'quv-turistik ekskursiyalar: Ko'plab universitetlar va ta'lim muassasalari talabalari uchun turizmga oid o'quv ekskursiyalarni tashkil etadilar. Bu ekskursiyalar talabalarga nafaqat muzeylarni, balki turistik ob'ektlarni ko'rish, ularga oid ma'lumotlarni o'rganish imkonini beradi.

Muzeyda o'tkaziladigan master-klasslar: Muzeylar turizm yo'nalishidagi professional bilimlarni oshirish uchun seminarlar, master-klasslar va amaliy treninglar o'tkazishadi. Bunday tadbirlar talabalarga turistik xizmatlar sohasidagi o'zgarishlar, yangiliklar va metodlarni o'rgatadi.

Ba'zi muzeylar o'zlarining ta'lim dasturlarini turizm sohasidagi talabalar uchun moslashtirgan. Ushbu dasturlar turizmni boshqarish, turistik marketing, madaniy turizm va boshqa sohaga oid bilimlarni o'z ichiga oladi.

Amaliyotdagi holatni tahlil qilganimizda, quyidagi muammolarni ko'rish mumkin:

Ko'plab ta'lim muassasalarida muzey pedagogikasi asosida turizm faoliyatiga tayyorlash uchun zarur bo'lgan resurslar (masalan, o'quv qo'llanmalari, muzeylar bilan hamkorlik) yetarli emas.

Muзей pedagogikasi va turizm sohasini integratsiyalashuvining pastligi ba'zan talabalarga amaliy bilimlarni to'liq taqdim etishda to'sqinlik qiladi.

Yangi texnologiyalarni qo'llash: Muзей pedagogikasida yangi texnologiyalardan foydalanish, masalan, virtual muzeylar yoki interaktiv ko'rgazmalar, hali keng tarqalgan emas.

Bu muammolarni hal qilish uchun quyidagilar taklif etiladi:

- muzeylar bilan hamkorlikni kuchaytirish. Universitetlar va muzeylar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, o'quv jarayonini mustahkamlash va yangi turizm dasturlarini ishlab chiqish zarur;

- yangi texnologiyalarni qo'llash. Virtual va raqamli platformalarda turizmga oid o'quv materiallarini yaratish, shuningdek, onlayn ekskursiyalarni amalga oshirish talabalar uchun foydali bo'lar edi;

- amaliy o'quv kurslari tashkil etish. Muzeylar va turizm yo'nalishlari bo'yicha amaliy kurslar va treninglar tashkil qilish, talabalar uchun praktika o'rinlarini yaratish.

Olib borilgan tadqiqot va tahlillar natijasida muzey pedagogikasining turizm sohasida talabalarining tayyorgarligini shakllantirishdagi o'rni yuqori ekanligi aniqlandi. Muzeylar, nafaqat tarixiy va madaniy merosni o'rganish, balki talabalarga turizm sohasiga oid zarur bilimlar, ko'nikmalar va amaliy tajriba berishda samarali vosita sifatida ishlaydi. Muzey pedagogikasi, turizm faoliyatiga tayyorlashda amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, madaniy merosni targ'ib qilish va turistik ob'ektlarni o'rganish jarayonida muhim rol o'ynaydi.

Bundan tashqari, muzeylar orqali talabalar turizm sohasidagi raqamli texnologiyalarni, kommunikatsiya metodlarini va turistik xizmatlar sohasida zarur bo'lgan boshqa ko'nikmalarni ham o'rganish imkoniyatiga ega. Bunday yondashuv, talabalarining ijtimoiy va madaniy qobiliyatlarini oshirib, ularni o'z kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlaydi. Muzeylar, shuningdek, turizm sohasidagi amaliy ko'nikmalarni oshirishda praktikumlar, ekskursiyalar va master-klasslar o'tkazish orqali o'quv jarayonini boyitadi.

Biroq, mavjud amaliyotda bir qator muammolar ham mavjud. Eng katta muammo sifatida, muzeylarning ta'lim jarayonidagi integratsiyasi va turizmga oid kurslarning yetishmasligi ko'rsatilmoqda. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va muzey pedagogikasining yangi metodlarini joriy etish hali to'liq amalga oshirilmagan. Ba'zi o'quv muassasalari va muzeylar o'rtasidagi hamkorlikning past darajasi, shu sohada yangi yondashuvlarning samarali tatbiq etilmasligiga sabab bo'lmoqda.

Shu sababli, muzey pedagogikasining turizm sohasidagi ahamiyatini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar taklif etiladi:

- ta'lim va muzeylar o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish. Turizm sohasidagi o'quv dasturlarini yanada rivojlantirish uchun muzeylar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi aloqalarni kuchaytirish zarur. Bu talabalar uchun turizm faoliyatiga doir amaliyotlarni yanada kengaytiradi;

- innovatsion texnologiyalarni qo'llash. Muzeylar va ta'lim muassasalari o'rtasida innovatsion texnologiyalarni joriy etish va raqamli platformalarni yaratish, talabalarining turizm sohasiga oid bilim va ko'nikmalarini kengaytiradi;

- muzey pedagogikasining metodlarini takomillashtirish. Muzey pedagogikasining samarali metodlarini ishlab chiqish va ularni turizmga tayyorlashda keng qo'llash, talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi.

Shunday qilib, muzey pedagogikasining turizm faoliyatiga tayyorlashdagi roli katta ahamiyatga ega. Bu jarayonda yuzaga kelgan muammolarni hal qilish va innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish orqali talabalarining turizm sohasidagi muvaffaqiyatini ta'minlash mumkin. Ma'lumki, turizm – bu nafaqat iqtisodiy soha, balki madaniyat,

tarix va san'atni o'rganishning muhim vositasidir, shuning uchun muzeylar orqali talabalar uchun yangi imkoniyatlar ochiladi va ular turizm sohasida samarali faoliyat yuritishga tayyor bo'ladi.

XULOSA

Muzey pedagogikasi vositasida talabalarning turizm faoliyatiga tayyorlanishi - zamonaviy ta'limda o'ta muhim va dolzarb masaladir. Muzeylar o'zining boy resurslari va ta'lim dasturlari bilan talabalarga turizm sohasiga oid amaliy bilimlar beradi. Biroq, ta'lim jarayonida mavjud bo'lgan ayrim muammolarni hal qilish uchun yangi texnologiyalarni joriy etish, resurslarni kengaytirish va universitetlar bilan muzeylar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash zarur. Shunday qilib, muzey pedagogikasining samarali vosita sifatida rivojlanishi talabalarning turizm sohasida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlariga yordam beradi. Muzey pedagogikasi, o'zining boy ilmiy salohiyati va ta'lim tizimidagi o'rni bilan, talabalarning turizm faoliyatiga tayyorlanishida muhim vosita sifatida qaraladi. Ushbu maqolada tahlil qilinganidek, muzeylar nafaqat madaniy merosni saqlash va targ'ib qilish, balki talabalarga turizm sohasidagi zarur bilimlar va amaliy ko'nikmalarni o'rgatishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Muzey pedagogikasi orqali talabalar turizmga oid turli bilimlarni o'zlashtiradi, yangi yondashuvlarni o'rganadi va turistik xizmatlar sohasida ishlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantiradi. Biroq, amaliyotdagi holatni tahlil qilish, ba'zi muammolarni aniqlash imkonini berdi. Resurslar yetishmasligi, turizm va muzey pedagogikasini integratsiyalashuvining pastligi, yangi texnologiyalarni qo'llashning sustligi kabi masalalar mavjud. Shunday bo'lsa-da, bu muammolarni hal qilish uchun amaliy yondashuvlar va yangi texnologiyalarni joriy etish zarurligi ko'rsatilgan. Ta'lim muassasalari va muzeylar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, innovatsion pedagogik metodlarni qo'llash va turizmga doir o'quv dasturlarini rivojlantirish bu jarayonni yanada samarali qilishga yordam beradi. Muzey pedagogikasining turizm sohasidagi o'rni va uning talabalarga ta'lim berishdagi roli, kelajakda yanada rivojlanishi va kengayishi kutiladi. Muzeylar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, yangi pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish va amaliy o'quv kurslarini tashkil etish orqali talabalarning turizm faoliyatiga tayyorlanishi yanada samarali bo'ladi. Shunday qilib, muzey pedagogikasining samarali vosita sifatida rivojlanishi talabalarga turizm sohasida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni taqdim etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Xo'jaev M.T. Muzey pedagogikasiga kirish, Toshkent, 2017.
2. Rahmonov A.S. Turizm va madaniyat: o'quv qo'llanma. Toshkent, 2020.
3. Mustafayev R.R. Muzey pedagogikasi va ta'lim jarayonidagi o'rni. "Pedagogika" jurnali, 2018.

4. Husanov A.P. “Turizm va madaniy meros”, “Ijtimoiy fanlar” jurnali, 2019.
5. Karimov J.N. “Turizm faoliyatini tashkil etish”, Toshkent, 2021.
6. Tursunov M.B. “Innovatsion ta’lim texnologiyalari va muzey pedagogikasi”, “O‘zbekiston ta’limi” jurnali, 2022.
7. Ismoilova L.S. “Muzeylarning ta’lim va turizmga ta’siri”, “Ta’lim va ijtimoiy taraqqiyot” jurnali, 2020.
8. Shodiev F.X. “Muzeylar va turizmni integratsiyalashuvi”, “Turizm va madaniyat” kitobi, 2023.